

Books review Βιβλιοκριτικές

Yannis Papakostas

The legend of Sisyphus. Mythological and allegoric context, BETA Medical Publications, Athens, 2016

A detailed presentation of the legend of Sisyphus and its different perceptions.

Dim. Ploumpidis

*Em. Professor of Psychiatry,
University of Athens*

Ιωάννης Γ. Παπακώστας

Ο Μύθος του Σισύφου. Ο μυθολογικός και αλληγορικός Σίσυφος

BHTA Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα 2016

ISBN 978-960-452-225-5

Ο μύθος του Σισύφου αποτελεί για πολλά χρόνια αντικείμενο μελέτης του Γ. Παπακώστα. Ο τόμος αυτός είναι ο καρπός διεξοδικής ανασκόπησης των πηγών και της προσωπικής συνεισφοράς του συγγραφέα, που επιτρέπει στον αναγνώστη να προσεγγίσει τόσο τη μυθολογική όσο και την αλληγορική διάσταση του μύθου, με μια αναλυτική αναφορά στις πηγές και τις διαφορετικές εκδοχές πρόσληψης του μύθου σε κάθε κεφάλαιο.

Δεν μπορούμε να αναφερθούμε διεξοδικά στο πλούσιο μυθολογικό πλαίσιο. Συνοπτικά ο Σίσυφος μυθικός άρχοντας της Εφύρας και της Κορίνθου είναι αυτός που οχύρωσε τον Ακροκόρινθο. Χάρη στην ευφυΐα και την πανουργία του κατόρθωσε σημαντικά έργα για την εποχή του, αλλά προκάλεσε την οργή των θεών εξαιτίας της ικανότητάς του να προσπερνά τις απαγορεύσεις που επιβάλλονται στους θνητούς, με την επιδίωξη της αθανασίας, την αποκάλυψη θείων μυστικών και την εξαπάτηση των θεών. Η τιμωρία μετά τον θάνατό του, που κατόρθωσε με τέχνασμα

να αναβάλει μία φορά, έχει εν πολλοίς αλληγορική σημασία. Η αενάως επαναλαμβανόμενη μεταφορά του βράχου στην κορυφή του βουνού, που ξανακυλά αμέσως στους πρόποδες, συμβολίζει το μεγαλείο αλλά και τη ματαιότητα των έργων του ανθρώπου, από την προοπτική της ατομικής προσπάθειας.

Ο μύθος έχει διαφορετικές εκδοχές, που κυριάρχησαν στις διάφορες περιόδους εξέλιξης της ανθρωπότητας. Μια εκδοχή είναι του θνητού ως Σισύφου («Σισυφοποίηση του θνητού») και μια δεύτερη του Σισύφου ως θνητού (ο εξανθρωπισμός του Σισύφου). Στη δεύτερη αυτή εκδοχή εγγράφεται και η εκδοχή του Α. Καμύ που καταλήγει ότι «ο αγώνας προς την κορυφή φτάνει για να γεμίσει μια ανθρώπινη καρδιά. Θα πρέπει να φανταστούμε τον Σίσυφο ευτυχισμένο».

Αναλύοντας τον μύθο μπορούμε να διακρίνουμε εντός του έναν μύθο εργασίας, αλλά και έναν μύθο τελειότητας. Η εγκατάλειψη του αγώνα, η θεώρηση ενός έργου ως Σισύφειου, δεν είναι κάτι που χαρακτηρίζει την κατάθλιψη;

Ο Γ. Παπακώστας λέει ότι «κατανοώντας οι άνθρωποι τη ζωή τους με σισύφειους όρους μπορούν να μην απογοητεύονται από τις αλλεπάλληλες ματαιώσεις των προσπαθειών τους αναγνωρίζοντας τους σχετικούς περιορισμούς και χαίροντες για τις εφήμερες επιτυχίες τους, μπορούν να επαναπροσδιορίσουν τις φιλοδοξίες τους χωρίς να χαλαρώνουν τις προσπάθειές τους». Τελικά καταλήγει στο ότι η ενσυναίσθηση ή και η συμπόνια απέναντι στον Σίσυφο αφορά τους ίδιους μας τους εαυτούς.

Δημ. Πλουμπίδης

*Ομ. Καθηγητής Ψυχιατρικής,
Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Miltos Livaditis

Mind and reasonability. What is known and knowlegeable, Ed. Parisianou, Athens 2016

The book offers a large and documented review on the function of mind, mental objects and reasonability, mainly focusing on the cognitive neuroscience

D. Ploumpidis

*Em. Professor of Psychiatry,
University of Athens*

Μίλτος Λειβαδίτης

Νόηση και Λογικότητα. Τα Γνωστά και τα Γνώσιμα, Εκδόσεις Παρισιάνου, Αθήνα 2016

Το βιβλίο αυτό έρχεται να επισφραγίσει τη μακρά ενασχόληση, διδακτική και συγγραφική, του Μ. Λειβαδίτη με το πρόβλημα της νόησης και το ευρύτερο πλαίσιο άσκησης της Ψυχιατρικής. Τη φιλοσοφική διάσταση της νόησης, καθώς και τα πρότυπα που προέρχονται από άλλους γνωστικούς ορίζοντες όπως η πειραματική ψυχολογία, η υπολογιστική θεωρία, η τεχνητή νοημοσύνη, αλλά και η κλινική πρακτική και η ψυχοθεραπεία. Μια πολυεπίπεδη, ευρύτατη παρουσίαση για το ζήτημα της νόησης, που ο Ι. Παπακώστας στον πρόλογό του ονομάζει χαρτογράφηση στον χώρο της νόησης. Ένα σημαντικό ερώτημα που διατρέχει τα κεφάλαια είναι εάν οι νοητικές ποιότητες είναι αναγώγιμες σε φυσικά φαινόμενα.

Η κριτική αυτή παρουσίαση ακολουθεί συστηματικά τις σύγχρονες τάσεις και βασίζεται σε εντυπωσιακού εύρους ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Το βιβλίο χωρίζεται σε έξι κεφάλαια. Το πρώτο: Ύπαρξη και Πραγματικότητα. Αλήθεια και γνώση προσφέρει το πλαίσιο ανάλυσης των εννοιών. Το δεύτερο: Προθετικές καταστάσεις και νοητικές αναπαραστάσεις μελετά το πρόβλημα του νοηματικού περιεχομένου και των εννοιών. Το τρίτο: Φυσικαλιστικές και δυϊστικές θεωρίες για τη σχέση μεταξύ νου και ύλης αναπτύσσει με σύγχρονους όρους πανάρχαια φιλοσοφικά και επιστημολογικά ερωτήματα. Το

τέταρτο: Συνειδητότητα και φαινομενολογικές ιδιότητες αναλύει το πρόβλημα της συνείδησης και της συνειδητότητας. Το πέμπτο: Γνωσιακή Επιστήμη αναπτύσσει τις βάσεις της γνωσιακής προσέγγισης, όπως αναπτύχθηκε μετά τη δεκαετία του 1950. Το έκτο κεφάλαιο: Τι είναι λοιπόν η νόηση; παρουσιάζει μια περισσότερο προσωπική ανάγνωση του συγγραφέα για τα ζητήματα: του νοήματός του να υπάρχει ή να μην υπάρχει ένα αντικείμενο· την αλήθεια ή μη αλήθεια μιας πεποίθησης ή δήλωσης· πώς συνδέονται η πεποίθηση και η αλήθεια με τη γνώση· πώς διακρίνονται τα νοητικά αντικείμενα από τα μη νοητικά φαινόμενα· πώς δημιουργούνται οι νοητικές δυνατότητες της προθετικότητας και της αναπαραστασιακής δυνατότητας· τι προσδιορίζει το νόημα των συμβόλων και των νοητικών αναπαραστάσεων· τι μπορούμε να ορίσουμε ως φυσικό αντικείμενο· τον δυϊσμό και τον μονισμό ως μεταφυσικές θεωρίες· τα γνωσιολογικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των μονιστικών θεωριών· και τέλος, τη συμβολή της Γνωσιακής Επιστήμης στη διερεύνηση της νόησης σε επιστημονικό και φιλοσοφικό επίπεδο.

Μόνη η απαρίθμηση του περιεχομένου των κεφαλαίων απεικονίζει τον πλούτο του εγχειρήματος και την αυτόνομη παρουσίαση όχι μόνο των κεφαλαίων, αλλά και των πολλών υποκεφαλαίων του βιβλίου. Θα ήθελα στο σημείο αυτό να τονίσω ότι ένα μεγάλο πλεονέκτημα για ένα βιβλίο που επιχειρεί μια ευρεία σύνθεση φιλοσοφικών και επιστημολογικών εννοιών και με του οποίου το αντικείμενο οι περισσότεροι δεν διαθέτουμε επαρκή εξοικείωση, είναι ότι χάρη στο πλούσιο γλωσσάριο και το ευρετήριο των εννοιών στο τέλος, μπορούν οι διάφορες ενότητες να διαβαστούν αυτόνομα και με την ευκαιρία των εκάστοτε ερωτημάτων και αναζητήσεων του αναγνώστη

Δ. Πλουμπίδης

*Ομ. Καθηγητής Ψυχιατρικής,
Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Charalambos S. Ierodiakonou

Six Aristotle's topics from a Psychological perspective
Narcissism – Rightful – Sleep & Dreams
Person-centered approach – Time – Aristotle & Zeno
BETA Medical Publications, Athens, 2015
ISBN: 978-960-452-201-9

This book is divided into 6 chapters. In the first five, the writer deals with Aristotle's views and describes similarities, counterparts and parallelisms with modern scientific and psychological ideas and views. In the first chapter, the philosopher's views about friendship correlate with the construct of narcissism, whereas in the second, the philosopher formulates extensively his view of the rightful, following the rule of the "mean".

In the third chapter, the views of the man from Stagira, for sleep and dreams, come into direct parallelism with the modern notion of psychobiological model. In the fourth, the person-centered approach and the need for individualized care is stressed. In the fifth one, the relation between time and mental functions is discussed. Finally in the last one, there is an overall presentation of Aristotle's conceptions which are categorized according to modern psychoanalytic notions. It is of interest that the writer refers both to the "psychoanalytic deepening and insight" of Aristotle's and to the "cognitive –behavioral approach" of Zeno of Citium, as well as of other stoic philosophers.

St. Theodoropoulou, MD
Psychiatrist, Athens

Χαράλαμπος Σ. Ιεροδιακόνου

6 Θέματα στον Αριστοτέλη από ψυχολογικής σκοπιάς
Ναρκισσισμός – Δίκαιον – Ύπνος και Όνειρα –
ο προς Ημάς – Χρόνος – Αριστοτέλης & Ζήνων
ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα 2015
ISBN: 978-960-452-201-9

Το παρόν πόνημα του Ομότιμου Καθηγητή της Ψυχιατρικής Χαράλαμπου Ιεροδιακόνου είναι προϊόν μακροχρόνιας μελέτης Αριστοτελικών κειμένων καθώς και κειμένων άλλων αρχαίων φιλοσόφων.

Το βιβλίο αποτελείται από 279 σελίδες και περιλαμβάνει 6 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι απόψεις του Αριστοτέλη για τη φιλία, την ανάγκη του ανθρώπου για διαπροσωπικές σχέσεις και γίνεται ιδιαίτερη μνεία, εκ μέρους του συγγραφέα, στη θέση του φιλοσόφου ότι «όλα τα φιλικά συναισθήματα (αισθήματα αγάπης προς άλλους) αποτελούν επέκταση της αγάπης προς τον εαυτό μας». Ο συγγραφέας αντιστοιχεί τις απόψεις του φιλοσόφου με τη φροϋδική έννοια του ναρκισσισμού και την Αριστοτελική φράση «αι φιλίαί ορίζονται εκ των έσω» με την ψυχαναλυτική θέση της επένδυσης της λίμπιντο στα αντικείμενα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται, εν εκτάσει, οι απόψεις του Σταγειρίτη περί δικαίου και δικαιοσύνης. Το «μέσον» αποτελεί κατά τον Αριστοτέλη τον «κανόνα» και το δίκαιον βρίσκεται ανάμεσα στο κέρδος (υπερβολή) και τη ζημία (έλλειψη). Ο φιλόσοφος τονίζει τον ρόλο της προσωπικότητας ως προς την απονομή δικαιοσύνης. Δέχεται την επίδραση της φύσης στον ανθρώπινο χαρακτήρα ως μια προδιάθεση. Ωστόσο, εξαιρεί τον ρόλο της ανατροφής και της παιδείας που, όπως αναφέρει, διαμορφώνουν «το μέτρον, το δυνατόν και το πρέπον» στον χαρακτήρα. Ο κ. Ιεροδιακόνου συσχετίζει τις θέσεις του φιλοσόφου για την πλέον ακραία ενέργεια «του αδικείν εαυτόν», την αυτοκτονία, («Ο δί' οργήν σφάττων εαυτόν»), με την ψυχαναλυτική έννοια της εναντίον εαυτού στροφής και την εκτόνωση της επιθετικότητας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, «Ο ύπνος και τα όνειρα στον Αριστοτέλη», ο συγγραφέας παραλληλίζει τη φράση του φιλοσόφου ότι, «ούτε της ψυχής ιδιαίτερο φαινόμενο είναι ο ύπνος, ούτε ένα σώμα είναι δυνατόν να αισθανθεί», με τις σύγχρονες αντιλήψεις του βιοψυχοκοινωνικού μοντέλου. Δίνει έμφαση στην επίδραση

ση των συναισθημάτων στη δημιουργία των ονείρων και απορρίπτει οποιαδήποτε θεική παρέμβαση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο τονίζεται η προσωποκεντρική προσέγγιση του ανθρώπου. Σύμφωνα με τον αρχαίο φιλόσοφο ο κάθε άνθρωπος αποτελεί ξέχωρη οντότητα και βιοψυχοκοινωνική ολότητα, άποψη που ισχύει και σήμερα, εξού και η ανάγκη της εξατομικευμένης φροντίδας.

Στο επόμενο κεφάλαιο καταγράφονται οι παρατηρήσεις του φιλοσόφου αναφορικά με τη σχέση χρόνου και ψυχικών λειτουργιών. Ο συγγραφέας παραλληλίζει το Αριστοτελικόν «εκρούονται εν τω βάθει» με το υποσυνείδητο και άλλες φράσεις του Αριστοτελικού κειμένου, τις μεταφέρει στα πλαίσια του ελεύθερου συνειρμού της ψυχανάλυσης, και της ψυχαναλυτικής έννοιας της συναισθηματικής «κάθεξης».

Στο τελευταίο κεφάλαιο καταγράφονται ψυχολογικές έννοιες Αριστοτελικών κειμένων και ταξινομούνται από τον συγγραφέα σύμφωνα με τις ψυχαναλυτικές απόψεις. Επιπροσθέτως, παρατίθενται θεωρίες αρχαίων φιλοσόφων άλλων σχολών.

Στο βιβλίο αυτό ο Καθηγητής μελετά και σχολιάζει κείμενα του Αριστοτέλη καθώς και άλλων αρχαίων φιλοσόφων, όπου καταδεικνύεται ο θεραπευτικός ρόλος της φιλοσοφίας. Διατυπώνει ομοιότητες, αντιστοιχίες και παραλληλισμούς των θέσεων των φιλοσόφων με σύγχρονες επιστημονικές και ψυχολογικές απόψεις, επισημαίνοντας την «ψυχαναλυτική εμβάθυνση» του Σταγειρίτη και τη «γνωσιακή συμπεριφορική οπτική» του Ζήνωνα του Κιτιέα, ιδρυτή της Σχολής των Στωικών.

Πρόκειται για ένα εγχειρίδιο όπου ο συγγραφέας, με σαφή και κατανοητό τρόπο, καταγράφει φιλοσοφικές απόψεις, τις οποίες προσεγγίζει επιστημονικά και ψυχολογικά. Κατά την άποψή μου, η εργασία αυτή έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθώς μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για τη μελέτη φιλοσοφικών κειμένων στα οποία αναδεικνύεται η σύγχρονη σκέψη των αρχαίων φιλοσόφων και ο ρόλος της φιλοσοφίας στην «**ψυχής θεραπείαν**».

Σταυρούλα Θεοδωροπούλου

Ψυχίατρος, Αθήνα